

پښتو ليکدود

راشۍ چې پښتو ليکنه نصحيح او معياري کړو!

حکمتيار

Ketabton.com

پښتو لیکدود

راشئ چي پښتو لیکنه تصحیح او معیاري کړو!

حکمتیار

بسم الله الرحمن الرحيم

سريزه

لکه څنگه چي د پښتنو د هري سيمي، قبيلې او حتی د هري درې
د اوسېدونکو ژبه له نورو توپير لري، همدا راز پښتو واحد او ټولو
پښتنو ته منلی لیکدود هم نه لري، مروج لیکدودونه ئې ډېري
ستونزي لري، له گاونډيو ژبو سره ئې نه د واحد لیکدود له پلوه
مقایسه کولی شو او نه د واحد ویندود له پلوه، عربي، فارسي او اردو
په بېلو بېلو هېوادو کي هم گډ او ټولو ته منلی لیکدود لري خو پښتو
له دې پلوه ډېره وروسته پاتې ده، ډېر کار ته ضرورت دی چي پښتو
لیکدود او ویندود ملي او ټولو پښتنو ته مقبوله بڼه غوره کړي، د
اوسني پرېشانه حالت دلايل ئې روښانه دي چي دلته ئې د څېړلو ځای
نه دی، يوازي دومره بايد ووايو چي ژبه هغه مهال له داسي تفرق او د
نورو ژبو له اغېزه ژغورل کېږي، قومي بڼه ئې په ملي بني بدلېږي،

ويونکي ئې په يوه ليکدود او ويندود متحد کېږي چي ځواکمن او ملي حکومت ئې ترشا وي، د هېواد تعليمي او درسي نصاب ترې جوړ او د خبري رسنيو او رسمي اداراتو ژبه شي، پښتو تر ننه دا سعادت نه دئ تر لاسه کړی، پښتانه له يوې خوا تل د بهرنيو د عسکري تېريو مقابلې ته اړ شوي او له بلې خوا تر فرهنگي يرغلونو لاندې پاته شوي، خوا ته ئې د پاکستان او ايران په څېر دوه ځواکمن حکومتونه وو چي يوه ئې اردو او بل ئې فارسي ته کار کړی او پر نورو ئې خپله ژبه مسلطه کړې. همدا وجه ده چي په پښتونخوا کي د پښتنو زامن په ځانگړې توگه هغه چي په پاکستاني سکولونو کي سبق وايي پښتو ئې نيمايي له اردو او انگريزي جوړه وي، د هرات ډېری پښتنو قومونو خپله اصلي ژبه په بشپړه توگه هېره کړی، هرات د غلزيو ټاټوبی وو، په سلو کي تر اويا زيات مېشت قومونه ئې پښتانه ول او په پښتو ئې خبري کولې، خو اوس چي له چا پوښتنه وکړې: د کوم قوم يې؟ وايي به چي پښتون، اسحاق زی يم، خو په پښتو به خبري نشي کولی، د کندهار له پښتنو به واورې چي وايي: د سيب درختي ساپې ته ناست وم!! وجه ئې دا ده چي پر هرات او کندهار څه موده ايرانيانو حکومت کړی. هر قوم چي پر يوې ټولني له سياسي، فکري، اخلاقي او اقتصادي پلوه مسلط شي؛ ژبه ئې هم د نورو قومونو پر ژبي سيوري وغوروي، انگرېزانو امريکا اشغال کړه، پرېکړه ئې وکړه چي

لیک لوست به په انگرېزي وي، دا دئ درې پېړۍ وروسته د امریکا د ټولو اصلي قومونو ژبي په پشپړه توګه له منځه تللې، د وروستۍ ژبي وروستۍ ویونکې ئې سړکال (۲۰۰۸) ومړ او په دې توګه د اصلي امریکایانو ټولې ژبي له منځه ولاړې.

متأسفانه اوس نه یوازې په کلیواله کچه د پښتنو لهجې بېلې بېلې دي بلکې په لوستو پښتنو کې هم یووالی نه مومو، نه د وینا او لهجې یووالی او نه د لیکدود یووالی، د مشرقي ساحې لیکدود د جنوبي او جنوب غربي ساحو له لیکدوده توپيرونه لري، دا اختلاف باید ختم شي، د پښتو لیکدود باید معیاري او توحید شي، چارواکي، مشران او لیکوالان باید دې ستونزې ته توجه وکړي، د ملي یووالي لپاره ضروري او اړینه ده چې ملي ژبه ولرو، خو دې ته په پام سره چې د ژبې د یووالي او معیاري کولو هڅه د قومي او ژبني تعصباتو راپارولو باعث نشي، موخه مو یووالی او د اختلافاتو ختمول وي نه یو قوم او ژبه ئې پر نورو تحمیلول، ځینې کړۍ د سیاسي موخو لپاره د ژبې په اړه داسې څه وایي چې ژبني تعصبات راپاروي، یوه پر بلې غوره او لرغونې ګڼي، په داسې حال کې چې د ټولو انساني ژبو بنسټ یو دئ، هیڅ ژبه پر بلې تفوق نه لري، لکه څنګه چې د انسانانو نسل او توکم یو دئ او له یوې جوړې مور او پلاره پیدا شوي، همداسې ئې ژبه هم په سر کې یوه وه او د خاصو عواملو په وجه سره بېلې شوې.

زه په دې موخه چې پښتو لیکدود او ویندود له اوسني پرېشانه
حالتو ووهي ټولو هغو پښتنو لیکوالو ته څو وړاندیزونه لرم چې د
یووالي او وحدت هڅه کوي او غواړي چې د پښتو لیکدود معیاري،
متفق علیه او ټولو ته د منلو وړ شي. که څه هم دا کار تر هغه نتیجه نه
ورکوي چې پښتو په واقعي معنی ملي او رسمي ژبه شي، په رادیو،
تلویزیون، چاپي خپرونو، تعلیمي مؤسساتو او رسمي اداراتو کې د
ملي ژبې په توګه وکارول شي، تر اوسه متأسفانه په افغانستان کې
پښتنو دا حق هم نه دی ترلاسه کړی چې زامن یې په مکتبونو او
پوهنتون کې په خپلې مورنۍ ژبې لیک لوست وکړي، خو دا تشه باید
ډکه شي او پښتو له اوسني پرېشانه حالتو باید وایستل شي.

زه په دې اړه څه وړاندیزونه لرم چې د دې مختصري رسالې په
ترڅ کې یې د بااحساسه او دردمندو لیکوالو مخې ته ږدم، امید دی په
دې سره ځینې هغه ستونزې حل شي چې پښتو لیکدود همدا اوس
ورسره مخامخ دی.

حکمتیار

د پښتو حروف

د پښتو او فارسي حروف له عربي اخيستل شوي، فارسي څلور حروف (پ، چ، ژ او گ) پرې علاوه کړي او (ۀ) ئې ترې ايستلې، او په پښتو کې په دې څلورو برسېره نور هم پرې اضافه شوي چې ټول ئې دا دي: (ټ، پ، چ، خ، ځ، ډ، ر، ژ، ږ، بنس، گ، گ، ن، ی، ی) تاسو ته معلومه ده چې عربي حروف له دغو علایمو (اَ، اِ، اُ، ، ، ، ، ، ، ،) پرته ناقص دي، په عربي کې دا علایم د حروفو ډېره ضروري برخه ده، موږ د دغو علایمو د نه رااخیستلو په وجه ناقص حروف کاروو، موږ نه یوازې (زور، زېر، پېش : ، ، ، ،) ته ضرورت لرو بلکې تنوین ته هم ضرورت لرو ځکه د عادتاً، حتماً او قطعاً په خبر هغه الفاظ چې موږ له عربي رااخيستي له دغه علامې پرته ناقص دي،

همداراز موږ له دغو علایمو علاوه د زېږکي او زورکي په څېر
 علایمو ته هم اړ یو، د نه کارولو په وجه ئې له گڼ شمېر ستونزو
 سره مخامخ یو، د مثال په توگه (لور، سور، سر) د تورو د حرکت له
 مخي څو بېلي بېلي معناوي لري، لکه: (لور: نجلی)، (لور: د رېلو
 وسیله)، (لور: طرف) او (لور: پېرزوینه)، (سور: سور رنګ)، (سور:
 سپور)، (سور: عرض)، (سور: څښل)، (سر: کوپړۍ)، (سر: راز)، که
 لوستونکي دا الفاظ له جملې بهر وگوري نه پوهېږي چي کومه معنی
 ترې مراد ده. همداراز دغي نقيصې موږ دې ته اړ کړي یو چي پنځه
 یې گاني وکاروو، حال دا چي په حقیقت کي زموږ (ی) یوه ده، بېل
 بېل غږونه ئې د هغه حرف په حرکت پوري تړاو لري چي تر (ی)
 مخکي راځي، که مخکني حرف زور ولري نو (ی) نرمه تلفظ کېږي او
 موږ ئې په ملینه او نرمي (ی) یا د ځینو په وینا زورکی واله (ی) سره
 لیکو، لکه: شې، لرگی، سړی، منگی... چا چي دې ته د زور واله (ی)
 نوم ورکړی دې ته نه دئ متوجه شوی چي دا زور د (ی) نه بلکي د
 هغه توري دئ چي تر (ی) مخکي راځي. دې ته د زورواله (ی) نوم
 ورکول غلطه نومونه ده.

او که دا مخکني حرف ساکن واو یا الف وي نو بیا هم همدا نرمه ی
 کاروو لکه: دوی، زوی، ځای، بوی، لوی،
 که زیر ولري نو څرگنده (ي) لیکو، لکه: سړي، غوړي، منگي...

که مخکنی حرف زورکی ولري نو اوږده (ې) لیکو، لکه: شپې، خوږې،
لنډې، دې، شپې، سړې...

او که تر یې مخکې حرف زېږکی ولري نو د ښځینه نومونو لپاره
لکۍ واله (ی) لیکو، لکه: کړکۍ، لونگی، مړۍ، او د نورو لپاره همزه
واله (ئ) لیکو، لکه: راځئ، وخوړئ، ورشئ، وکړئ... دلته تر (ی)
مخکې توری، زورکی نه بلکې زیرکی لري.

که موږ دا علایم درلودی او هغه مو کارولی نو د یاگانو د کارولو
په سر به له لانجو سره مخامخ نه وو، د مثال په توګه: د ښځینه
نومونو په جمعي که به مو دا ستونزه نه درلوده چې ځینې د (ښځه)
جمع (ښځې) او ځینې ئې (ښځي) ګڼي، خو نه دا د خپلې ادعاء لپاره
څه دلیل وړاندې کوي او نه هغه، ټول هغه کلمات چې تر یې مخکې
توری ئې زیر ولري باید په څرګندي (ي) سره ولیکل شي، لکه: چې،
کي، مي، ځي، خوري، ښځي، لنډي، کونډي، منډي، سړي، کوي. او
ټول هغه کلمات چې تر یې مخکې حرف ئې زورکی ولري باید په
اوږده (ې) ولیکل شي، لکه: خپې، منې، لنډې، خوږې، ترخې، سړې،
تودې، ته راځې، خوړې، ته ښه سړی یې،...، دغه مطلب ته د نه پام
کولو په سبب ځینې خلک د اوږده (ې) په کارولو کې ستونزه لري،
چې، کي، مي، د چې، کې، مې... په څېر لیکي، په داسې حال کې
چې د پښتنو ټول قبایل په دغو کلماتو کې له یا نه مخکې توری په

زیر سره تلفظ کوي، او اصولاً په کار ده چي په (ي) ولیکل شي.
انگریزي هم د علایمو د نشتوالي په وجه د (ی، و) په اړه
ستونزي لري، د همدې لپاره ئې گڼ شمېر (ی) او (و) ته ورته غږ
لرونکي حروف جوړ کړي، لکه (A,E,I,Y) او (O,U,W,V) څوک
چي د لومړي ځل لپاره د انگرېزي لیک زده کوي د دغو حروفو د
لیکلو د ځای په اړه همداسي ستونزه لري لکه د پښتو په لیکلو کي
چي ورسره مخامخ کېږي.

فارسي هم دا ستونزه لري، د علایمو د نه انتقال په سبب د (ی)
او (و) د کارولو په ارتباط مشکلات لري، د مثال په توگه (سیر) څلور
معناوي لري، سیر: مور، سیر: اوږه، سیر: سفر، سیر: من، - شیر او
شیر دوه معناوي لري شیر: شیدې او شیر: زمري، دا د یوې ژبي د
لیکدود ستر عیب دی چي د گڼ شمېر مختلفو معناوو درلودونکو
کلماتو لپاره ورته توري وکارول شي، دا لوستونکي له التباس سره
مخامخوي، که په فارسي کي دا علایم کارول کېدی نو دا به ئې داسي
لیکل: سیر، سیر، سیر، سیر او شیر، شیر

په دغو څلورو ژبو کي د انگریزي لیکدود تر ټولو ناقص او
ستونزمن دی، نه یوازي له دې پلوه چي د یوه غږ لپاره گڼ شمیر
توري لري بلکي له دې ناحیې هم چي ډېر ځله په کلماتو کي داسي
توري کارول کېږي چي نه تلفظ کېږي، لکه په RIGHT کي GH، د

RIGHT دقیق تلفظ د RITE په توګه دی، همداراز د ډېرو غېږونو لپاره ځانګړي توري نه لري، لکه، خ، ع، غ، ژ، ش، چ؛ دې ته ئې مرکب توري جوړ کړي: JK, GH, KH فارسي هم دا ستونزه لري، د ټ، ډ، ړ لپاره توري نه لري، د پښتو او انګريزي کلماتو په تلفظ کې له ستونزو سره مخامخ کېږي. انګريزي له دې پلوه هم یوه ستونزمنه ژبه ده چې له مصدر نه اشتقاق ئې ډیري بې قاعده ګۍ لري، د مثال په توګه: له make, made نه، له go نه went, gone، له do نه did, done او دې ته ورته بې شمېره نور نواقص.

په پښتو کې تر ضرورت زیات الفاظ جوړ شوي، د س، ص، ث، تر څنګ ئې څ او د ز، ذ، ظ او ض تر څنګ ئې ځ هم راییستلي، ځیني ګ او ځیني ګ کاروي، همداراز په پښتو لیکدود کې ی او ئ د ورته غېږونو لپاره کارول کېږي، د دغو حروفو زیاتول مخصوصاً د (ګ، ځ، ی) نه یوازې غیر ضروري کار وو بلکې پښتو لیکدود ئې ستونزمن کړی.

د بې ګانو ستونزه

دا ستونزه حل کړو چې د پښتو (بې) یوه ده که پنځه؟ چې د اوږده یا مجهوله (ې)، لنډه یا څرګنده (ي)، زورواله یا نرمه (ی)، او زورکی واله او لکی واله (ی، ی) یا لکی واله او همزه واله (یې) په

نامه یادبږي.

که یوه وي ولې ئې په پنځه ډوله لیکو؟ که پنځه وي؛ هره یوه ئې چېرې او څنگه راځي؟ د کومي قاعدې مطابق که نه هسي د تعامل او دود له مخې؟ او داسې چې د هرې (ی) اړوند کلمات باید حفظ کړو، چې دا یقیناً گران کار دی، په ځانگړې توگه هغو خلکو ته چې نوې پښتو زده کوي.

ما په دې اړه د ځینو لیکوالانو کتابونه ولوستل، د هغو هم چې د (ی) د ځای او ډول په اړه په خپلو کې سخت اختلاف لري، خو هیڅ یوه ئې د کومي قاعدې یادونه نه وه کړې. دا په داسې حال کې چې هره ژبه ځانگړي قواعد لري، الله تعالی انسان داسې پیدا کړی چې د خپل زړه خبرې په الفاظو سره بیان کړي، الفاظ د قاعدې مطابق جوړ کړي، او د الفاظو لپاره حروف وضعه کړي، د ژبپوهنې د بحث یوه اساسي موضوع دا ده چې دا قواعد په گوته کړي او له دې لارې د ژبې زده کول او لیکل آسانه کړي.

که په پښتو کې د (ی) د کارونې په اړه لږ دقت وکړو راته جوته کېږي چې د (ی) غږ او ډول د هغه توري په حرکت پورې تړلی دی چې تر (ی) مخکې راځي، که دا حرف زور ولري، د (ی) تلفظ یو ډول وي، که زېر ولري بل ډول، که ساکن وي یو ډول او که زېرکی ولري بل ډول، د همدې لپاره موږ دې ته اړ شوي یو چې د دغو بېلا بېلو

تلفظونو لياره د (ي) بېل بېل ډولونه جوړ کړو.

په عربي کي د اوږده (ې) مثالونه لږ دي، د قرآن په يوه آيت کي ئې هم بېلگه راغلې، د هود د سورې په ٤١ آيت کي د \$g1\$ لفظ راغلي؛ \$r\$ \$A\$ \$ö\$ \$qz\$ \$î\$ \$š\$ \$ó\$ \$é\$ «د \$g1\$ \$ar\$ \$8^{TM}\$ \$b\$ \$ñ\$

CÍÈ Ĥĩm\$ Öqđó9

تر (ی) مخکي توری (ر) او تر (ر) لاندي یوه وړه داېره کښل شوې او دا دائره ښيي چي دلته د (ر) پر سر زور نه بلکي زورکی دئ، او د همدې په وجه باید د (ي) تلفظ د پښتو د اوږده (ې) په څېر وي.

اردو او فارسي هم د مجهولي يې غږ لري، په اردو کي دا (ر) ورته راوړي او په فارسي کي خاص توری ورته نه دئ غوره شوی. په (می شود) کي د (ی) غږ د مجهولي يې غږ دی او په رفتی کي د معروفی (ي) خو په فارسی کی دواړه په یوه (ی) لیکل کېږي.

د (و) شكلونه

په دې وروستيو کي ځينو ليکوالانو دا لانجه هم راولاړه کړې چې وايي د پښتو (واو) يو نه بلکي درې دي (اوږد، لنډ او بهواکه)!! او دا يقيناً چې يوه غلطه انگېرنه ده، پښتو يوازې يو واو لري، اوږد او

لنډ ئې ويل د هغه توري په حرکت پوري مربوط دی چي تر واو مخکي راځي؛ لکه لور او لور، په لومړي کي لام پېش لري او واو ساکن دئ، او په دوهم کي پېش به واو اړول شوی، د لور اصلي لیکنه (لر) ده چي د لام د پېش په ځای واو لیکو. د لور او لور تر منځ فرق په واو پوري نه دئ تړلی د (ل) په حرکت پوري تړلی دئ، که لام ته پېش ورکړو نو لور (د رېلو آله) ترې جوړېږي، او که پېش په واو واوړو لور (بځینه اولاد) ترې جوړېږي، سور او سور، په لومړي کي سین پېش لري او واو ساکن دئ، او په دوهم کي د پېش په ځای واو راغلی، اصلي بڼه ئې سر د پر په څېر ده، سور د فارسي دور ته ورته او د فارسي در د سور په شان دئ. دا غلطی ده چي درځانۍ او آدم خان د دورځانۍ او ادم خان په بڼه ولیکل شي.

انګلیسي هم درې (ی) لري: E, I, Y او A هم ډېر ځله د یې په توګه کاروي، همداراز د واو لپاره څلور توري O, U, W, V، دوی ته هم دغو تورو ستونزي راولاړي کړې، څوک چي دا ژبه نوې زده کوي نو په لیکلو کي تر هغه په وار وار غلطېږي چي د هري کلمې ترکیب حافظې ته وسپاري. او همدا د یوې ژبي د لیکدود عیب دئ، ښه لیکدود هغه دئ چي لیکونکی ئې له دغي ستونزي سره مخامخ نشي.

د علایمو په اړه وړاندیز

د علایمو په اړه زما وړاندیز دا دی چې لږ تر لږه د پښتو د سم لیکلو لپاره د زده کړې په پیل کې دا علایم زده کوونکو ته وروښو، تر څو پوه شي چې چېرې کومه یې ولیکي. دا ضروري نه گڼم چې اوس او د یې گانو له ترویج نه وروسته له یوې پرته نوري ټولي حذف کړو، البته د لکۍ والي یې په اړه مي وړاندیز دا دی چې د دې حذفول غوره دي، پر ځای ئې همزه واله (ئ) کارولی شو، د دواړو غږ ورته دی، دا به له یوې خوا د یې گانو شمېر راکم کړي او له بلې خوا به دا ستونزه حل کړي چې کله لکۍ واله (ی) د لفظ په منځ کې راځي نو نه پوهېږو چې په کومي (ی) سره ئې ولیکو، د مثال په توگه (نړۍ وال) څنگه ولیکو؟ دا د پښتو لیکدود یوه بله لاندې ده، ځینې ئې په اوږدې (ې) بدلوي چې دا اشتباه ده، اوږده یې د (ی) غږ نه ورکوي، نړۍ وال د نړېوال په توگه لیکل غیرمعياري او ناسمه لیکنه ده، د نړېوال په توگه ئې لیکل هغه مهال صحیح گڼل کېدی شو چې د پښتو (یې) یوه وی، دا دواړه یې (ې) (ي) د (ی) غږ نشي افاده کولی، دې (ی) ته نږدې او ورته غږ د همزه والي (ئ) دی، د (کوئ او نړۍ)، (شرۍ او شرئ) په لفظونو کې دواړه یې ورته غږ لري، که غواړو چې لیکنه مو غږ په دقیقه توگه تمثیل کړی شي؛ نو پکار ده چې یا ئې بېل بېل (نړۍ وال)

ولیکو او که ئې گډ لیکو نو د نړئوال په توگه ئې ولیکو، که موږ
علايم درلودی؛ دا لانجه هم مخي ته نه راتله، (ړ) ته د یوه زېرکي په
ورکولو سره به مو نړیوال د نړۍ وال په توگه تلفظ کاوو. چا چي دا
لکۍ واله (ی) رایج کړې پښتو لیکدود ئې لانجمن کړی، کاش اوس
لیکوالان په دې توافق وکړي چي دا (ی) په بشپړه توگه له منځه
یوسي او په حای ئې (ئ) وکاروي.

عربي حروف حذفول

حینې ناپوه او متعصب کسان هڅه کوي چي له پښتو نه د (آ،
ث، ص، ط، ظ، ع، ف، ق، ء)، حروف وباسي، دا نه یوازي ناسم کار
دئ بلکي له پښتو سره لویه جفا ده، په دې حروفو سره پښتو غني
شوې او په حذفولو سره ئې له سختو ستونزو سره مخامخ کېږي، موږ
د عربي بې شمېره لغات خپل کړي، حینې ئې دومره عام شوي چي د
پښتو اړوند لغات متروک شوي او حای ئې دوی نیولی، صبر، طرف،
ثواب، عالم، آدم، ظلم، یتیم، زکات، خیرات، قلم، فرق، ... ئې بیلگي
دي، دوی دې ته پام نه کوي چي آخوا، آسمان، آخرت، آخوند، آرام...
په داسي غږ پیل کېږي چي آ ئې افاده کولی شي، نه یوازي الف دا غږ
په دقیقه توگه افاده کولی شي او نه ها.

د فارسي ژبي یوه ستونزه دا ده چي (ت) او (د) نه لري، دې ته

اړه ده چې دا تشه ډکه کړي، هغه دخيل کلمات سم نه شي ادا کولی چې د دې حروفو اړوند غږونه په کې وي. انگليسي هم د ځينو غږونو لپاره توري نلري، خو دا ستونزه ئې په دې سره حل کړې چې دغو غږونو ته ئې جوړه حروف رامنځته کړي، لکه د (غ) لپاره gh د (خ) لپاره kh د (ژ) لپاره jh دا سمه نده چې موږ هغه حروف حذف کړو چې د پښتو د کلماتو د سمې افادې لپاره ضروري دي.

د پښتو الف يو دئ که درې؟

د پښتو ځيني ادعائي خدمتگارانو د الف په اړه هم يوه ستونزه راولاړه کړې او موږ ئې له دې پوښتنې سره مخامخ کړي يو چې پښتو څو الفونه لري؟ يو که درې؟ آيا زور، زورکی او مد د الف په نامه يادولی او د الف پر ځای کارولی شو؟ آيا له مد او همزه نه پرته د پښتو توري بشپړ گڼلی شو؟ نه يوازي د پښتو او فارسي حروف له عربي اخيستل شوي، بلکې د فارسي کلماتو نږدې اويا اتيا په سلو کې عربي دي، او پښتو هم دې ته ورته، موږ همزه او مد ته همدومره ضرورت لرو لکه الف ته، آدم، آسمان، آلو، آس له مد نه پرته ليکل غلط دي، همداراز دعاء، اعتناء، علماء، او دې ته ورته کلمې له همزه پرته ليکل غلطې ده، متأسفانه ځيني خلک دا اشتباه کوي چې پښتو ليکدود ته داسې بڼه ورکړي چې د زور، زېر او پېش ځای الف، يې او

واو ونيسي، همزه او مد حذف کړي، د ف او ق په حای پ او ک وکارول شي، که د دوی رایه ومنل شي بیا خو به پیسته د پسته په حای او پاسته د پسته په حای لیکو، بیا خو به ناچار په هري کلمې کي گڼ شمېر الف، یې او واو اضافه کوو، قلم به کالام، صبر به سابار، فراه به پاراه لیکو. دا خلک نه پوهېږي چي د یوې کلمې د توریو تر منځ د ارتباط د څرنگوالي بیانولو لپاره دغو علایمو ته سخت ضرورت دی، د عربي کمال په دې کي دی چي دا علایم لري، د همدې لپاره هغه کلمات چي له ورته تورو څخه جوړ شوي په تلفظ کي ئې له هیڅ ستونزي سره نه مخامخ کېږي، او لوستونکی پرې پوه کوي چي څنگه ئې یو حای یا بېل بېل تلفظ کړي. خو موږ په دې اړه ستونزي لرو. دا دوستان دې ته متوجه نه دي چي د پښتو یوه ستونزه دا ده چي د توریو د حرکاتو لپاره علایم نه لري، او دا هغه څه دي چي عربي ته ئې پر نورو ژبو امتیاز ورکړی، دغه ستونزه د دې باعث شوې چي موږ گڼ شمېر یاگاني جوړي کړو، او همدا یاگاني موږ له کړاوونو سره مخامخ کړي، په داسي حال کي چي زموږ څنگ ته فارسي او عربي یوازي یوه یې لري، که موږ هم علایم درلودی نو یوه یې راته کافي وه، زموږ یې هم په اصل کي یوه ده، بېل بېل تلفظ ئې په اصل کي تر یې مخکي توري له حرکت سره ارتباط لري، او دا دی اوس خو ځيني راپیدا شوي او غواړي واو او الف هم د یوه په حای درې او څلور

کړي!! او دې غیرمعياري او ناسم کار ته ژبي ته د خدمت نوم ورکوي!! ژبي ته خدمت دا دئ چې آسانه کړی شي، د کلماتو ترکیب ئې د قواعدو مطابق کړی شي، لیک او تلفظ سره ورته شي، اضافي توري ونه کارول شي، د بېلو بېلو قومونو لهجې او بېل بېل لیکدودونه ئې توحید شي.

عربي الفاظ

نه له پښتو نه د عربي الفاظو د حذفولو هڅه وکړو او نه ئې په غلطه توگه پښتو ته د رااړولو، په کار ده چې عربي لغات په خپل اصلي شکل کې وليکو، غصه، معنی، صحیح، صلح، خفه، قبر، په دې بڼې ونه لیکو: غوسه، مانا، سټي، سوله، خپه، کبر، ... خو مشهور غلط لکه هدیره او لوز چې په اصل کې حضیره او لفظ دي عجالتاً په خپل حال پرېږدو او ورو ورو ئې تصحیح کړو....

متروک الفاظ

له دې ډډه وکړو چې متروک الفاظ بیا راژوندي کړو او د دخیل معروفو لغاتو په ځای ئې وکاروو، او دا پښتو ژبي ته د خدمت په نامه یاد کړو. لکه چوپړ د خدمت په ځای راوړل، خدمت په پښتو کې دومره عام استعمال لري چې تر چوپړ خلک پرې ډېر ښه پوهېږي.

که ئې نه منئ نو له خدائي خدمتگارانو پوښتنه وکړئ.

له بلي ژبي ژباړه

تر څو چي پښتو په يوې واقعي ملي ژبي بدلېږي او هر نوي شي ته د خپلې ژبي په قالب کي نوی نوم غوره کوي، بايد له عربي ژبي مرسته وغواړو، که ژباړي ته اړ کېږو نو دا ژباړه مو له عربي وي نه له کومي بلي ژبي، تر اردو، فارسي، انگليسي او ډېرو نورو ژبو پښتو ډېره غني ژبه ده، د مثال په توگه د پروسې لپاره عمليه، د پلان لپاره منصوبه، د کواليتي لپاره کيفيت، د لست لپاره فهرست، د راپور لپاره اطلاع يا خبر... له هري ژبي کلمې په کلمې ژباړه غلطې ده، مخصوصاً له فارسي نه پښتو ته، حقيقت دا دی چي په فارسي کي ډېر بې حايه او بې خونده تکلف شوي، د ادبي او عاميانه ژبي ترمنځ ئې ژور توپير شته، که څوک د فارسي عاميانه ژبه له تصرف او تغير نه پرته وليکي او له ادبي ليکني سره ئې مقايسه کړي ورته معلومېږي چي څومره تغير پکي راغلی، د مثال په توگه: مه ميرم - من می روم، ما ميريم - ما می رويم، بيا برويم - بيا برويم، کار کديم - کار کرديم، او هلته چي عربي کلمات کاروي نو عجيب څه ترې جوړ کړي؛ د بيلگي په توگه: قرار بود، به سقوط مواجه سازد، به ابلاغ فرمان مقام معظم رهبری همت گماشت، زمام اداره کشور در اختيار معظم له

قرار گرفت، فرمان صادر فرمود... او له انگریزي play roal په رول یا نقش بازی کرد، مقلد ژباړونکي هڅه کوي دغه ټول الفاظ له ټول بې ځایه، عبث او مسخره تکلف سره کلمه په کلمه وژباړي او لیکي: قرار و، له سقوط سره مواجه کړ، د رهبرۍ د معظم مقام د فرمان د ابلاغ لپاره ئې همت وگماره، د هېواد د ادارې زمام د معظم له په اختیار کي قرار ونيوه، فرمان ئې صادر وفرمايه، رول ولوبوي...

ځيني لیکوالان د فارسي هغه اصطلاحات په بشپړه توگه په پښتو ژباړي چي ډېر بې ځایه تکلف په کي شوی، هلته عربي الفاظ په ناسمه توگه او له تکلف سره کارول شوي او دا لیکوالان له هغوی تقلید کوي او همدا کار په پښتو کي کوي، لکه دا چي په فارسي کي وایي در آن جا وجود داشت، دوی د وجود عربي کلمه پور کړې او له تکلف سره ئې کارولې، دا ئې تر دې ادبي گنلې چي ولیکي: در آن جا بود، زموږ لیکوالان له دوی تقلید کوي او لیکي: هلته ئې شتون درلود!! گمان کوي چي دا به تر دې ډېر ادبي وي چي ولیکي: هلته وو. یا دا چي په فارسي کي لیکي، در اختیار او قرار گرفت، د دې په ځای چي ولیکي: به دستش افتاد، زموږ لیکوالان ئې داسي راژباړي: په اختیار کي ئې قرار ونيولو!! د دې په ځای چي ولیکي: په لاس ورغی، یا په واک کي ئې شو، په لیکني کي بې ځایه تکلف لیکنه عیناکه کوي، د بلاغت غوښتنه دا ده چي اضافي توري او کلمات ونه کارول

شي.

ځيني ژباړونکي د فارسي دا ترکيب: موجود است يا وجود دارد، داسي ژباړي: شتون لري، خو هم دا فارسي ترکيب بې خونده او بې ځايه تکلف دئ او هم ئې پښتو ژباړه، پښتو ژباړونکو ته مي مشوره دا ده چي له تکلف نه ځان لري وساتي، سادگي خپله کړئ، په مختصرو الفاظو اکتفاء کوئ، او که کله دې ته اړ کېدئ چي له فارسي نه څه پښتو ته وژباړئ نو لومړئ فارسي جمله له تکلف نه وباسئ بيا ئې وژباړئ، داسي مه کوئ چي په فارسي که وگورئ چي چا ليکلي: تشریف فرما شد، حضور بهم رساند، قدم رنجه کرد، به خوانش گرفت، او دې ته ورته نور کرکجن او له بې خونده تکلف نه ډک ترکیبونه، نو تاسو هم مټي راوڼغړئ او په پښتو کي ئې د ژباړلو هڅه وکړئ، دا نه ژبي ته خدمت دئ او نه د يوه پوه، حکيم او اديب ليکوال کار، په فارسي کي دا کار درباري ليکوالانو کړی، هغه مقلد ليکوالان ترې تقليد کوي چي د ويلو لپاره څه نه لري، غواړي خپل بې محتوی مطالب د رنگينو الفاظو په جامه کي وڼغاري او له ناپوهو اورېدونکو او لوستونکو نه شاباش ترلاسه کړي.

مجهوله يې:

په مشرقي ليکدود کي مجهوله يې ډېره او بې ځايه کارول

کېږي، د مثال په توګه چي، کي، مي، دي، داسي، هسي،... داسي ليکي: چي، کي، مې، دې، داسې، هسې... حال دا چي په کار ده (دي، کي، چي، مې، داسي، هسي... صحيح وګڼو او (دې، کي، چي، مې، نې، بې، زې، تې، داسې، هسې) د دغو ترکیبونو مخفف ومنو (دي ئې، که ئې، چي ئې، مي ئې، نه ئې، به ئې، زه ئې، ته ئې، داسي ئې، هسي ئې)، مثالونه ئې:

کتاب دې ورکړ؟ یعنی د ده خپل کتاب دي ورکړ؟ او کتاب دي ورکړ؟ یعنی کوم کتاب دي ورکړ؟ کتاب دي ئې ورکړ غلط او د ټولو پښتنو قبیلو د مروج تلفظ خلاف دی.

الله تعالی دې شهادت قبول کړي، یعنی الله تعالی دي د ده شهادت قبول کړي. دا سمه نه ده چي وليکو: الله تعالی دي ئې (يا دې ئې) شهادت قبول کړي، د پښتنو هیڅ قبيله داسې نه وايي، نه پوهېږو دا د چا کور بدعت دی؟

کتاب مې ورکړ، یعنی د ده خپل کتاب مې ورکړ، او کتاب مي ورکړ، یعنی يو کتاب مې ورکړ.

کې ځواب ورکړی نه وی، یعنی که ئې ځواب ورکړی نه وی.

دا کتاب چي لیکلو، یعنی دا کتاب چي ئې لیکلو.

نې خبر کړ له خطر، یعنی نه ئې له خطر خبر کړ.

چي دښمن بې خپل هېواد کي نه پرېښود: یعنی دښمن به ئې په خپل

هېواد کې نه پرېښود.
زې لامنم، يعنې زه ئې لامنم.
تې لازغمې، يعنې ته ئې لازغمې؟
داسې ځواب کړه چې بيا رانه شي، يعنې داسې ئې ځواب کړه
هسې خبر کړ، يعنې هسې ئې خبر کړ.
په پښتونخوا کې د مجهولي (ې) لپاره يوه نوې يې رايستل
شوې چې له اردو ئې اخيستې ده، داسې ئې ليکي: (ل)، اردو ژبه هم
د پښتو مجهولي يې ته ورته غږ لري چې همدا (ل) ورته راوړي. لکه
کيلټه .

ښځينه جمع

ځينې ادعا کوي چې د ښځينه نومونو جمع بايد په اوږده يې سره
وليکو، خو دا خبره صحيح او معياري نده او د پښتنو د ټولو قبيلو له
عام تلفظ سره مغايرت لري، صحيح او معياري خبره دا ده چې هغه
ښځينه نومونه چې په پای کې ئې هې وي په جمع کې همدا هې په يې
بدلېږي، خو دا يې کله اوږده او کله لنډه تلفظ کېږي، که تر هې
مخکې توری زورکی ولري، په جمع کې دا زورکی په زېر بدلېږي او د
هې په ځای څرگنده (ي) راځي، لکه ښځه ښځي، کونډه کونډي، ژبه
ژبي، او که تر هې مخکې توری زور ولري زور ئې په زور کې بدلېږي

او د هې په ځای اوږده (ې) راځي؛ لکه څپه څپې، رنده رندې، خوږه خوږې، شپه شپې.

د ښځينه جمع لپاره دا قاعده قبوله کړو چې: ښځه، کونډه، لنډه، تنده، مرسته، بېله، بله، پېښه (حادثه)، او دې ته ورته ښځينه مفرد په ښځې، کونډې، لنډې، تندې، مرستې، بېلې، پېښې او ټول هغه ښځينه نومونه چې تر يې مخکې توري ئې زېر ولري په (ي) سره ئې جمعه کړو او مڼه، لنډه، اوږده، پېښه (تقليد)، څپه او دې ته ورته صيغې په مڼې، لنډې، اوږدې، پېښې، څپې او ټولي هغه صيغې چې تر يې مخکې توري ئې زېرکي ولري په (ې) سره جمع کړو.

اغلباً دا (ې) ډېره او بې ځايه استعمالېږي، په هغو ځايونو کې هم کارول کېږي چې د پښتنو د هيڅ قبيلې په تلفظ کې نه احساس کېږي او په ډېرو مواردو کې نه يوازې له تلفظ سره اړخ نه لگوي بلکې د التباس باعث گرځي، د مثال په توگه: د جمع لپاره هم او د ندا لپاره هم ښځې ليکل، چې له يوې خوا له عام تلفظ سره مغايرت لري او له بلې خوا مخاطب په اشتباه کې اچوي، بايد (ښځې د ښځه جمع او ښځې د اې ښځې په معنی) وليکو، په دواړو صورتونو کې ئې د ښځې په توگه ليکل د التباس باعث گرځي. يا (ورځې) د ورځ جمع او له مخاطب نه د تلو په اړه پوښتنه (ته ورځې؟) سم ئې ورځي (د ورځ جمع) او ورځې د پوښتني لپاره.

د ئې او يې توپير

ئې او يې بايد تفكيك كړو، لكه دا: كتاب ئې ولوست، ته ښه ليكوال يې. دواړه په يوه ډول ليكل صحيح نه دي.

له، په، نه

(له، په، نه) كېدى شي له وروستۍ كلمې سره يو ځاى وليكل شي او (ه) ئې حذف شي، لكه:
لپاره، لخوا، لدوى، لده.
پكې، پدې، پدوى
نشته، نشو، نشي، ندئ،
په نورو ژبو كې هم داسي حذف گورو، لكه په دري كې: نه مى رود -
نمى رود، نه نوشت - نوشت، نه كرد - نكرد، به من - بمن،

دى او دئ

(دى) د (ده) لپاره، او (دئ) د ده د حالت بيانولو لپاره، لكه: دى ښه ليكوال دئ.

(و) او (ؤ)

د (و) او (ؤ) په ځای د (وو) لیکل، دی په سنگر کې وو. یوازي (و) او (ؤ) مطلوب غږ نه افاده کوي.

(وه) او (وو)

په ماضي صیغو کې د مذكر او مؤنث تر منځ تفکیک او دواړه یو ډول نه لیکل، داسې چې حامد یوه خور درلوده او محمود یو ورور درلودو، همداراز د ساته په ځای ساتو، د لیکه په ځای لیکو، د (کاوه) په ځای کاوو، او ... ساته او لیکه او دوی ته ورته صیغې د مؤنث او امر لپاره مختص کړو، ته خط لیکه، ته لار ساته... یوه لار ساتله بل سنگر ساتلو، یوه لار ساته او بل سنگر ساتو، د پښتنو هیڅ قبیله نه وایي: بل سنگر ساته، یا محمود زوی درلوده. که د ولس عامه لهجه او تلفظ اعتبار لري نو دا صحیح نه ده چې ولیکو: احمد ښه پوهېده، باید ولیکو احمد ښه پوهېدو، او ملالی ښه پوهېده. احمد کار کاوو، احمد مړی خوړه، دا صحیح نده چې ولیکو: احمد کار کاوه.

په او پر

(په) د ظرف لپاره او (پر) د استعلاء لپاره کارول، مثالونه ئې، په

کتاب کي، پر بام، په ۱۳۸۶ کال کي، خو استثناءات باید و منو، لکه: د دې په ځای، په مېز باندي، په خدای قسم، دا ځکه چي ډېری پښتانه په داسي مواردو کي د (پر) په ځای (په) کاروي.

پر او باندي یو ځای کارول غلطې ده: لکه کتاب پر مېز باندي پروت دی، صحیح ئې دا ده: کتاب پر مېز پروت دی. ورباندي او درباندي هم د (پر) او (پرې) په ځای راتلی شي لکه: پور ورباندي لري، اعتماد درباندي لرم،

باندي

د باندي صیغه ډېره بې ځایه او غلطه استعمالېږي، او غلطه لیکل کېږي، لکه: په دې خاطر باندي، په دې اساس باندي، په دې هکله باندي، زما په نظر باندي، په دې اړه باندي.... چي دلته باندي ته هیڅ ضرورت نشته، په دې خاطر، په دې اساس، په دې هکله، په دې اړه، زما په نظر کافي او صحیح دي، زما په نظر او زما له نظره ئې صحیح صورتونه دي. د باندي، لاندي، وړاندي صحیح لیکنه همدا ده، د لاندي، باندي، وړاندي په توگه ئې لیکل غیرمعیاري دي او د پښتنو هیڅ قبيله ئې په مجهوله نه تلفظ کوي.

د ځ او ز ستونزه

د (ځ) او (ز) ستونزه باید حل کړو، ستونزه، استازی، زلمی، ختیز، لوېديز... صحیح وگڼو، خو هلته چې د بلي ژبي (ج) پښتو ته رااوو نو د ضرورت په صورت کې ئې په (ځ) بدل کړو، لکه جواب: ځواب، جای: ځای، جور: ځور، ...

سته او شته

سته د شته، نسته د نشته... په ځای کارول ومنو، ځکه دا د پښتنو د اکثریت ژبه ده، له مشرقي پرته نور ټول پښتانه همدا الفاظ کاروي، او دا د دري (است) او (نیست) ته ورته دي، د پښتو او دري بې شمېره لغات گډ اساس لري،

نه او څخه

د (نه) په ځای یوازي (ه) راوړل: له کنړه تر هراته، له مزاره تر پکتیا، او له میمنې تر پکتیکا او له فراه تر پامیره (په ه او الف پای ته رسېدلي کلمات په وروستیو دوو بڼو کې)، دا نور پرېږدو چې لیکي: له فراه څخه تر پامیر پورې، له خدای څخه غواړم، یا له خدای نه غواړم، که دلته د (خدای) له نومه وروسته لږ توقف وشي نو معنی ئې

دا راوځي چي له خدايه ئې نه غواړم. نږدې ټول پښتانه داسي وايي: له خدايه غواړم.

د (ورځخه) او (ورنه) په ځای (ترې) راوړل، د (ما ورځخه وپوښتل)، يا (ما ورنه وپوښتل) په ځای ما ترې وپوښتل.

موږ او مونږ

مونږ او (موږ) دواړه مجبوراً صحيح و منو خو ورو ورو ئې موږ ته راواړو، ځکه په دې سره به زموږ ليکنه د ډېری پښتنو له تلفظ سره ورته شي، د جنوب او غرب پښتانه دا لفظ داسي نه تلفظ کوي چي (ن) هم په کي راشي، لږ پښتانه ئې داسي تلفظ کوي چي د (ن) خفيف غږ هم په کي راځي.

فعل کوم نوم او ضمير ته ورته راوړو

دا قاعده قبوله کړو چي له مخي ئې ليکي: سړی له خپلي مېرمني سره راغی، او مېرمن له خپل مېړه سره راغله، د راغلل په ځای، دا هم صحيح و منو چي کتابونه او کتابچې ئې راوړل (د راوړې په ځای)، کتابچې او کتابونه ئې راوړل. ښځې او نارينه راغلل، نارينه او ښځې راغلل (د راغلي په ځای)، که څه هم نږدې ټول پښتانه فعل د وروستي

ضمير په بڼه اړوي او وايي: نارينه او ښځي راغلي، کتابونه او کتابچې
ئې راوړې، کتابچې او کتابونه ئې راوړل. ښځي او نارينه راغلل.

جمله په فعل پای ته رسول

د جملې په پای کې له فعل نه وروسته (دئ، ده او ...) لیکل
ضروري ونه گڼو: لکه دا چې ښه کتاب ئې لیکلی دئ، استادان راغلي
دي، ډېره مبارزه ئې کړې ده، دا کافي او صحیح وشمېرو چې: ښه
کتاب ئې لیکلی، استادان راغلي، ډېره مبارزه ئې کړې.

د (ز)، (ج) او (ژ) په اړه اختلاف

د (ز)، (ج) او (ژ) اختلافي کارول ورو ورو توحید کړو، د
ننگرهار ځینې قومونه وايي: ژوندی، ژبه، ژمی، روژه... د کنړ او
پېښور پښتانه ئې جوندی، جبه، جمی، روجه ... کړي، د جنوب او
جنوب غرب، او د پښتنو ډېری قومونه ئې ژوندی، زبه، زمی، روزه ...
تلفظ کوي، دا او دې ته ورته کلمات له دري سره هم گډ بنسټ لري،
هغوی زنده، زبان، زمستان، روزه کړي، له دې نه معلومېږي چې اصل
(ز) ده، د ځینو عواملو په وجه (ژ) او (ج) ته اوښتې.

د (ښ) او (ک) مخکي وروسته کول

د (ښ) او (ک) مخکي وروسته کول هم يوه ستونزه ده، کله چي دا دوه توري يو د بل څنگ ته راشي، نو د مشرقي خلک يا (ښ) له (ک) نه مخکي کړي او يا ئې حذف کړي، دا ځکه چي دوی (ښ) په داسي توگه تلفظ کوي چي له (ک) نه وروسته تلفظ ئې ورته گران دی، نور پښتانه کښته، گڼلی ... وايي خو دوی ئې ښکته او ښکلی کړي، نور وايي: کښېنه، کښېږده، ... دوی وايي کښه، کېږده، د جنوب غرب پښتانه (کښي) وايي، په کور کښي دئ، خو د مشرقي پښتانه ښ حذفوي او وايي په کور کي دئ، (دېری پښتانه په دې خاص مورد کي له مشرقي والو سره همغږي دي او کي وايي او دا ځکه چي تر کښي آسانه دئ)، دې ته مو هم بايد پام وي چي د دري نشستن له کښېنستل سره گډ بنسټ لري، ک ئې د دې لپاره حذف کړی چي دري ژبي نه شي کولی کلمه په ساکن حرف پيل کړي، يا به ئې حذفوي او يا به متحرک حرف ورباندي اضافه کوي، د انگليسي stop د استاپ په بڼه تلفظ کوي، او د پښتو له لمر نه ئې مهر جوړ کړی، او له کښېنستل نه نشستن، دا ښيي چي اصل کښېنستل دئ نه کښنستل، د (ښ) گران تلفظ د دې سبب شوی چي په دغو کلماتو کي تغيير راشي. د همدې لپاره گورو چي ځيني پښتانه قومونه (کښ) په

(چ) بدلوي او وايي: چېنه، چېرېده،

بخښنه او بښنه هم د دې ستونزي يوه بله بېلگه ده، دا د فارسي له بخش سره گډ بنسټ لري، لکه وبخښه او ببخش، مشرقي وال د دې لپاره خپې حذفوي چې ښ هم د خپې په څېر تلفظ کوي، دا دوه ورته غږونه څنگ په څنگ ويل گران دي نو ځکه ئې خپې حذف کړې.

د (د) او (له) ستونزه

ځيني پښتانه (د) د (له) په ځای کاروي چې دا يوه غلطې ده، صحيح ئې دا ده چې: دی د کابل دئ، دی له کابل راغلی، صحيح نه ده چې ووايو: دی د کابل راغلی دئ، په دري کې د دغو دواړو لپاره (از) راځي، (او از کابل است)، (او از کابل آمده)، هغه خلک چې د دري تر اغېز لاندې دي دا دواړه يو د بل په ځای راوړي.

د (ف) او (پ) لاندې

پښتانه د (ف) په ويلو کې مشکل لري، د همدې لپاره غواړي هغه په (پ) واړوي، مخصوصاً کله چې د بلي ژبې الفاظ پښتو ته راوړوي، د مثال په توگه د عربي له فوج نه پوځ او د انگرېزي له فابريکې نه پابريکه جوړوي، په کار ده چې دا په خپلې اصلي بڼې کې

ولیکل شي، فوج يا فوځ او فابريکه.

د (ق) او (ک) ستونزه

پښتانه د (ق) په ویلو کې هم ستونزه لري، غواړي آسان ئې کړي، او د (ک) بڼه ورکړي، قرار، قوم، قلم، او له عربي نه اخیستل شوي نور کلمات د کرار، کوم، کلم په توګه تلفظ کوي او ځینې یې خبره خو متعصب لیکوالان گمان کوي یا قصداً ښيي چې صحیح بڼه ئې همدا ده، په کار ده چې دا او دې ته ورته ټول دخپل لغتونه په خپلي اصلي بڼې کې تلفظ او ولیکل شي. دري ژبې چې ټول دخپل لغتونه په اصلي بڼې کې قبول کړي، اوس د ادبي دري نږدې اویا په سلو کې عربي لغات جوړوي، هلته هم ځینې متعصبې کړۍ هڅه کوي چې عربي لغات له دري وباسي، که څه هم دا کار ناشونی دی، خو که له دري نه عربي ووځي نو په یوې نیستمې ژبې به بدله او خپله ټوله اوسنۍ غنا به له لاسه ورکړي. د ایران متعصبو کړیو له اوږدې مودې رادېخوا دا هڅه پیل کړې، د عربي او عربو په ضد د دوی او د نورو قومونو هره هڅه چې په مسلمانانو کې قومي او نژادي تعصبات راپاروي د عربي نړۍ له لوري بدرګه شوې او دوی ئې په شا تپولي، د ایران معروف شاه پرست شاعر فردوسي خپله شاهنامه داسې ولیکله چې هیڅ عربي لفظ په کې رانشي، نن او په ایران کې د شيعي انقلاب

له راتلو وروسته هم دا لړۍ جاري ده، په افغانستان کي هم ځيني متعصبي غربيال او ايران پلوه ډلي همدا کار کوي. غربيال پښتانه ليکوالان هم په دې گمارل شوي چي همدا کار وکړي.

(ږ) او (گ)

هغه پښتانه چي (ږ) د (گ) په څير تلفظ کوي، له (غ) نه مخکي د (ږ) تلفظ ورته گران شي، نو ځکه (غ) ترې رامخکي کوي او له (ږغ) نه (غن) جوړوي، خو نور پښتانه ئې ږغ گڼي. لږ تر لږه بايد دا صحيح تلفظ هم ومنو.

(ږ) او (ن)

همدا راز کله چي (ږ) او (ن) سره نږدې راشي نو مشرقي وال همغه معامله ورسره کوي چي له (ک) او (نښ) سره ئې کوي، (ن) له (ږ) رامخکي کړي، دا هم د (ږ) د گران تلفظ په وجه ده، له ږنور او ږندي نه ږور او ږندي جوړ کړي. خو نور پښتانه چي (ږ) د (گ) په څېر نه تلفظ کوي دا مشکل نه لري او په خپلي اصلي بڼه کي ئې تلفظ کوي او ليکي.

(کامه) او (او)

کامه باید د (او) په ځای او هلته وکارول شي چي د یوې جملې پای او د بلي اړوند جملې پیل په گوته کړي، نه مکرر (او) لیکل صحیح دي او نه دا چي ولیکو: رپوټونه وایي، چي....، په داسي مواردو کي تر چي نه مخکي د کامې راوړل صحیح نه دی او د جملې ضروري ارتباط شلوي .

(لېري) او (لري)

د لېري او لري سمه لیکنه همدا ده، د لېرې او لرې په توگه ئې لیکل غلط او د مروج تلفظ خلاف دي، د لري (بعید) او لري (د لرلو صیغه) تر منځ تفکیک د لام او رې په حرکت سره کېږي، په لومړي کي لام زور او رې زېر لري او په دوهم کي لام زور او رې زورکی لري.

(ولې) او (ولي)

د ولي (نوم) او ولي (استفسار کلمه) یو رنگ او په همدې توگه لیکل صحیح دي، د ولې په توگه ئې لیکل غیرمعياري دي، د دواړو ترمنځ تفکیک په یې سره نه بلکه د واو په حرکت سره کېدی شي،

په لومړي کي واو زورکی لري او په دوهم کي زور. هيڅ پښتون د ولي وروستی. يې د ويالې په څېر نه تلفظ کوي.

(اووه) او (اووه)

اووه (۷) په همدې توگه ليکل سم او د اووه په توگه ئې ليکل ناسم دي، داسي ليکل ئې د هغه چا اختراع ده چي غواړي د پېش په ځای واو وليکل شي، دا عدد په اصل کي داسي تلفظ کېږي (اَوَه)، الف پېش لري او واو زور.

(يولس) او (دولس)

يولس او دولس همداسي ليکل سم او د يوولس او دوولس په توگه ئې ليکل ناسم دي، د دواړو عام تلفظ داسي دي: يوْلَس، دوْلَس؛ په اصل کي (يو او لس) او (دوه او لس) وو چي تخفيف پکي راغلی، د او په ځای لومړي واو ته پېش ورکړی شوی او هې حذف شوې.

(نه) او (نهه)

نه (۹) په همدې بڼه ليکل صحيح دي نه د نهه په توگه.

(ای) او (اې)

د ندا لپاره په عربي او دري کي (ای) او په پښتو کي (اې) ویل کېږي، نږدې ټول پښتانه وایي: اې ربه! اې پلاره! اې زویه! په کار ده چي په لیکنې کي هم دا مراعات شي.

(هغې) او (هغي)

د هغې او هغي سمه کارونه داسي ده: هغي ښځې وویل، هغې وویل، په هغي لاري تلل، په هغې تلل، هغي برخي ته ولاړ، هغې ته ولاړ

(پسې) او (پسي)

د پسې او پسي توپیر: ورپسې شه، په ده پسې ورشه، پسې ورشه،

(تاسي) او (تاسې) فرق

تاسې د (تاسي ئې) مخفف دی لکه دا چي تاسې هم ولولئ (یعني تاسي ئې هم ولولئ)

(لپاره) او (له پاره)

د دې (لپاره) يا د دې (له پاره) صحيح دي او د دې (د پاره) غلط. اصل ئې پار دى، د پښتنو ځيني قبيلې ئې د پار په بڼه کاروي، د خاطر په معنى لکه چي وايي: د خداى پار دى،

د (نه) بې ځايه کارول

لکه: له ننگرهار نه، له لغمان نه... چېري چي يو لفظ په فتحه او الف پای ته رسېږي د نه راوړل صحيح نه دي لکه: له الله غواړم، له ما وپوښته، له تا پوښتي، په داسي مواردو کي نه راوړل صحيح نه دي، خو که په ساکن توري پای ته رسي نو ښه دا ده چي يوازې ه پرې علاوه کړو، لکه له کابل، له لغمانه، له کابل نه او له لغمان نه ليکل صحيح نه دي. او له کابل څخه يا له کابل چخه خو لاډېر بې خونده دي. اصل ئې له کابل راغلم دي، چي دا زور په ه بدلوي.

(اړه) او (اړوند)

دا دواړه هم په غلطه توگه استعمالېږي، اړه د ارتباط په معنى او اړوند د مربوط په معنى دي، د کتاب په اړه ئې معلومات ورکړ، د کتاب اړوند معلومات ئې ورکړ.

پایله

پایله د نتیجې په معنی راورل غلطي ده، د پایلي دقیقه ژباړه عاقبت او انجام دی، داسي لکه له بدو پایلو سره مخامخ شو. په کار ده چي نتیجه، حاصل او ثمره د پایلي په معنی ترجمه نشي.

(پرې) او (ترې)

دا دواړه د (پر ئې) او (تر ئې) مخفف دي، همغسې لکه مې، کې، چې، دې چي د (مي ئې)، (کي ئې)، (چي ئې) او (دي ئې) مخفف دي.

(مات) او (ماتې)

مات، ماته، ماتي صحیح او ماتې غلطه لیکنه ده. مات شو، ماته شوه، له ماتي سره مخ شو، ماتي او بریاوي به وي، صحیح دي.

(پاته) او (پاتې)

پاته صحیح لیکنه ده، راځه له موږ سره پاته شه، شاته پاته شو، ځيني پښتني قبيلې پاتې وایي.

(خدای) او (لمونځ)

د خداوند او نماز الفاظ له پښتو نه دري ته تللي، اصل ئې لمونځ او خاوند دي، لمونځ او خاوند واضح معنی لري، لمونځ د تجلیل په معنی او خاوند د څښتن په معنی ده چې یو ئې د الله تعالی لپاره غوره معنی لرونکی نوم او بل ئې د لمانځه لپاره مناسب نوم دی، نماز او خداوند داسې جوړ شوي چې له معنی پرته نومونه دي، دا ځکه چې له بلي ژبي اخیستل شوي، په دري کې خاوند په خداوند اوښتی بیا تخفیف شوی او خدا ترې جوړ شوی او بیا پښتو ته راننقل شوی او خدای ترې جوړ شوی.

د لمونځونو اوقات

د لمونځونو اوقات له دري اخیستل شوي او په پښتو کې تغیر په کې راغلی: نماز شام ئې ماښام کړی، (ن) او (ز) ئې ترې حذف کړي، نماز خفتن ئې ماخستن، نماز دیگر ئې مازدیگر، نماز پیشین ئې ماپښین کړي، له (پس شوي) نه ئې پېشلمی جوړ کړی، ښايي د دې مهال اصلي نوم په پښتو کې سېمی وي چې ځینې پښتانه ئې په همدې نامه یادوي، موږ د اوقاتو لپاره گهیځ، برېزر، غرمه، لمرخاته او لمر ولېده لرو، د گهیځ په ځای مو د عربي سحر رااخیستی خو هغه هم

ځينو سهار کړی.

(عکس العمل) او (غبرگون)

په دې وروستيو کي د عکس العمل په ځای د غبرگون د راوړلو شاهد يو، په داسي حال کي چي غبرگون د عکس العمل معنی نه افاده کوي، نه پوهېږو په دې کي کوم مصلحت گوري چي دا جامع اصطلاح په ناقصه توگه بدلوي. غبرگ د يوويستوي په مقابل کي راځي.

(اند) او (فکر)

په وروستيو څو مياشتو کي د اند کلمه په ځينو کړيو کي دود شوې، د فکر او نظر په ځای ئې کاروي، په داسي حال کي چي دا او دې ته ورته الفاظ هومره عام شوي او هر څوک ئې په معنی پوهېږي چي په ډېر زحمت سره کولی شو بدلي او حذف ئې کړو، د عربي الفاظو په ځای د پښتو متروک الفاظ دودول د هغو کړيو کار دی چي له عربي سره حساسيت لري، د همدې لپاره گورو چي په استعماري ځواکونو پوري تړلې خبري رسنيو دې کار ته کلکه ملا تړلې، متعصبي څېرې ئې استخدام کړې او دا کار پرې کوي.

خدای پامان

خدای پامان په اصل کي د خدای په امان کي دئ، تخفیف په کي راغلی، په اوسنۍ بڼي کي صحیح مفهوم نه افاده کوي، که خدای دي مل، خدای دي حافظ، خدای دي ساتونکی، د خدای په امان کي دي وې... وویل شي غوره دئ. او دې ته خدای پامانی ویلی شو.

لرغونې ژبه

ځیني متعصب او ناپوه لیکوالان، هغه چي ډېری ئې له بهر نه گمارل شوي، دا هڅه کوي چي د افغانانو ترمنځ اختلافات راوړي، یو ئې ادعا کوي چي پښتو اصیله ژبه ده او لرغونی تاریخ لري او بل ئې وایي دري او فارسي اصیله ژبه ده او اوږد تاریخ لري، دا جنابان دې ته متوجه نه دي چي د پښتو او دري په سلو کي تر اتیا زیات لغاتونه گډ بنسټ لري، که د الفاظو په اړه ئې دقیقه څېړنه وکړي ورته معلومه به شي چي دا دواړه ژبي څو پېړۍ مخکي یوه ژبه وه، د خاصو عواملو په وجه سره بېلي شوې، دا کړۍ د یوې ژبي تسلط د هغې د ښه والي دلیل گڼي، حال دا چي د ژبي د تسلط عوامل نور دي، هغه ژبه مسلطه شوې چي په سیاسي لحاظ مسلطه شوې، که نن انگرېزي د نړۍ مسلطه ژبه ده وجه ئې دا نه ده چي دا ژبه تر

نورو ښه والی لري، یا لرغونی تاریخ، وجه ئې د هغه قوم سیاسي سلطه ده چي انگریزي وایي، زه په ډېر ډاډ او جرأت سره ویلی شم چي انگرېزي د نړۍ تر ډېرو ژبو ناقصه، وروسته پاتې او له ادبي لحاظه ستونزمنه ژبه ده. په افغانستان کي د پښتو ژبي د عدم ودي او فارسي د تسلط عوامل نور دي، چي زه ئې څېړل مفید نه گڼم. دغو کړيو ته وایم راشي وگورئ چي د پښتو او فارسي لغات څومره سره ورته او نږدې دي:

د انسان د غړو نومونه:

پښتو	فارسي
سر	سر
پزه یا پوزه	پوز
زنې	زنخ
زبه یا ژبه	زبان
ورون	ران
لاس	دست (ل) په (د) بدل شوی
پښه	پا (ښ) حذف شوی
زنگون	زانو
غوږ	گوش غ په گ او ږ په ش بدل شوي

غاړه	گردن غ په گ ړ په ر او ه په دن بدل شوي
غوښه	گوشت
گوته	انگشت
نوک	ناخن او نوک

خپلوان

پلار	پدر لا په د بدل شوي
ورور	برادر
خور	خواهر
مور	مادر
لېور	ييور
ماما	ماما
نيکونه	نياکان
زېږېدلی	زائیده

شمېرې

يو	یک
دوه	دو
درې	سه
څلور	چهار

پنج	پنجه
شش	شپږ
هفت	اووه
هشت	اته
نو	نه
ده	لس
يازده	يولس
دوازده	دولس
سيزده	ديارلس
چهارده	څورلس
پانزده	پنجه لس
شانزده	شپاړس
هفده	اووه لس
هژده	اته لس
نوزده	نولس
صد	سل
هزار	زر

اشياء

آسمان	آسمان
-------	-------

پښتو ليکدود	۴۶
-------------	----

زمین	زمکه
مهر	لمر
ماه	مياشت سپوژمی
باران	باران
آب	اوبه
بن واو په ب بدل شوی	ونه
بوته	بوتهی
ریگ	شگه
هیر (کوه)	غر
دریا	دریاب (سیند)
انگور	کور (انگور)
گندم (غ) په گ بدل شوی	غنم
جوار	جوار
مار	مار
اسپ	آس
خر	خر
گاوغ په گ بدل شوی	غوا
بز	وز او وزه
پشک	پشی، پشکه

مرغ	مرغه
طوطی	طوطي
بلبل	بلبله
جنگل	ځنگل
نو	نوی

رنگونه

تار (سیاه و تاریک)	تور
سرخ	سور
سفید	سپین
زرد	زېړ یا ژېړ
نصواري	نصواري

افعال

دیدن ل په د بدل شوی، تل همداسي شوي	لیدل
خوردن	خوړل
بخور و په ب بدل شوی، تل همداسي شوي	وخوره
کردن	کړل
کاریدن کشت کردن	کرل

رېږل	درویدن
وړل	بردن
شړېدل	شاریدن
تگ	تک و دو
آزمېښت	آزمایش
ورېدل	باریدن

نومونه

خاوند	خداوند
ستر	سترگ
گرم	گرم
سوړ	سرد
نرم	نرم
سخت	سخت
شرم	شرم
تبه	تب
شپه	شب
ورځ	روز
غر مه	گرمي
لمن	دامن

جای	حای
موش	مږه

دې ته باید متوجه وو چې کله ځینې لغتونه له پښتو نه فارسي ته اوږي نو د پښتو لغت ځینې توري لکه ل، غ، خ، و، ږ په دري کې په د، گ، ج، ب، ش بدل شوي، لکه:

لمن - دامن، لیدنه - دیدن، پلار - پدر، لاس - دست...

غوږ - گوش، غوښه - گوشت، غرمه - گرمي

حای - جای، پنځه - پنج،

شپږ - شش، مږه - موش،

ونه - بن، وخوره - بخور،

د دې الفاظو شمېر ډېر زیات دی، دومره چې په دې کې چا ته د شک حای نه پرېږدي چې پښتو او دري څو پېړۍ مخکې یوه ژبه وه او ورو ورو سره بېلي شوې.

څو ورځې مخکې مي د یوه متعصب لیکوال مرکه اورېده چې ویل ئې فارسي د پښتو په پرتله اوږد تاریخ لري او ګواکي پښتانه لیکوالان له فارسي نه ژباړه کوي. دا د بیمار ذهن او زړه او کوږ فکر او قلم خاوند په دې نه پوهېږي چې پښتو او فارسي څو پېړۍ مخکې یوه ژبه وه، ورو ورو سره بېلي شوې، ډېر ناپوه او کمعقله انسان به داسې انگېري چې فارسي تر پښتو زوړ تاریخ لري، څوک چې په دې

پوهېږي چي انسانان له يوه مور پلار پيدا شوي، نژاد ئې يو او د يوې ستري کورنۍ غړي دي، هغه په دې پوهېږي چي د ژبو بنسټ هم يو دئ، مختلفي ژبي داسي دي لکه د يوې ستري وني لويي او ورې خانگي، هر څومره چي له وړو خانگو نه د سترو خانگو په لوري ځو بېلي خانگي گډ بنسټ پيدا کوي، نه يوه خانگه پر بلې غوره والی لري او نه زوړ تاريخ.

پښتو او کمپيوټر

پښتو نوې کمپيوټر ته لار موندلې، د هغو افغانانو دا هڅه د ډېر قدر وړ ده چي دا کار ئې کړی، خو ډېر کار لا پاته دئ، د پښتو لپاره ښکلي حروف جوړول يو له دغو کارونو څخه دئ، هم د متن لپاره او هم د عنوان لپاره، موجود حروف ځيني ستونزي لري، ځيني ئې د يو شمېر ضروري حروفو د نشتوالي له مخي ناقص دي، آ، و، ا، ا، گ، ... نه لري، ځيني ئې داسي دي چي د (د، ډ، رز، و او نورو حروفو موقعيت په دقيقه توگه نه دئ ټاکل شوی، په ليکه برابر نه وي، ښکته او پورته وي، په کرور حرف کي داسي دي: (د و ډ ز و) په ځينو کي يو شمېر علایم لکه ، ، : ! " په واضح توگه نه معلومېږي له ضروري اندازې واړه جوړ شوي، په کرور حرف کي داسي دي: ، ، : ! " دا په داسي حال کي چي کرور حرف تر ټولو شته حروفو ښه دئ، زه

دې ته اړه شوم چې له عربي او فارسي نه ځيني تر ټولو بڼكلي حروف
غوره او پښتو ته ئې واړوم، د پښتو کرور حرف کي مي هم لاسوهنه
وکړه او ځيني ستونزي مې رفعه کړې، د دغو حروفو نومونه دا دي:

Pashto best font

Pashto best font hashiah

Pashto anwan font

Pashto anwan font outline

Pashto arabic styl font

Pashto Kror modified

pashto Jadeed inwan

Pashto yasmeen font

Pashto yasmeen bold

Pashto jihon modified

موجود پښتو حروف له عربي حروفو اقتباس شوي، د پښتو

خپل دوديز خط ډېر بڼکلی دئ، په کار ده دغه حروف کمپيوټر ته

انتقال شي. زه هڅه کوم چې د پښتو خپل حروف جوړ او کمپيوټر ته

ئې انتقال کړم.

سبحان ربي العظيم

فهرست

صفحه	عنوان
۳	سریزه
۷	د پښتو حروف
۱۱	د یې گانو ستونزه
۱۳	د (و) شکونه
۱۵	د علایمو په اړه وړاندیز
۱۶	عربي حروف حذفول
۱۷	د پښتو الف یو دئ که درې؟
۱۹	عربي الفاظ
۱۹	متروک الفاظ
۲۰	له بلي ژبي ژباړه
۲۲	مجهوله یې:

٢٤-----	بښځينه جمع
٢٦-----	د ئې او يې توپير
٢٦-----	له، په، نه
٢٦-----	دی او دئ
٢٧-----	(و) او (ؤ)
٢٧-----	(وه) او (وو)
٢٧-----	په او پر
٢٨-----	باندي
٢٩-----	د غ او ز ستونزه
٢٩-----	سته او شته
٢٩-----	نه او څخه
٣٠-----	موږ او مونږ
٣٠-----	فعل کوم نوم او ضمير ته ورته راوړو
٣١-----	جمله په فعل پای ته رسول
٣١-----	د (ز)، (ج) او (ژ) په اړه اختلاف
٣٢-----	د (ښ) او (ک) مخکي وروسته کول
٣٣-----	د (د) او (له) ستونزه
٣٣-----	د (ف) او (پ) لانجه
٣٤-----	د (ق) او (ک) ستونزه
٣٥-----	(ږ) او (گ)
٣٥-----	(ږ) او (ن)

- ۳۶----- (کامه) او (او)
- ۳۶----- (لبري) او (لري)
- ۳۶----- (ولي) او (ولي)
- ۳۷----- (اوه) او (اووه)
- ۳۷----- (يولس) او (دولس)
- ۳۷----- (نه) او (ننه)
- ۳۸----- (ای) او (اې)
- ۳۸----- (هغې) او (هغي)
- ۳۸----- (پسې) او (پسي)
- ۳۸----- (تاسي) او (تاسې) فرق
- ۳۹----- (لپاره) او (له پاره)
- ۳۹----- د (نه) بې ځايه کارول
- ۳۹----- (اړه) او (اړوند)
- ۴۰----- پایله
- ۴۰----- (پرې) او (ترې)
- ۴۰----- (مات) او (ماتي)
- ۴۰----- (پاته) او (پاتي)
- ۴۱----- (خدای) او (لمونځ)
- ۴۱----- د لمونځونو اوقات
- ۴۲----- (عکس العمل) او (غبرگون)
- ۴۲----- (اند) او (فکر)

۴۳-----خدای پامان

۴۳-----لرغونې ژبه

۵۱-----پښتو او کمپیوټر

پښتو ليکدود

راشئ چي پښتو ليکنه تصحيح او معياري کړو!

حکمتيار

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library